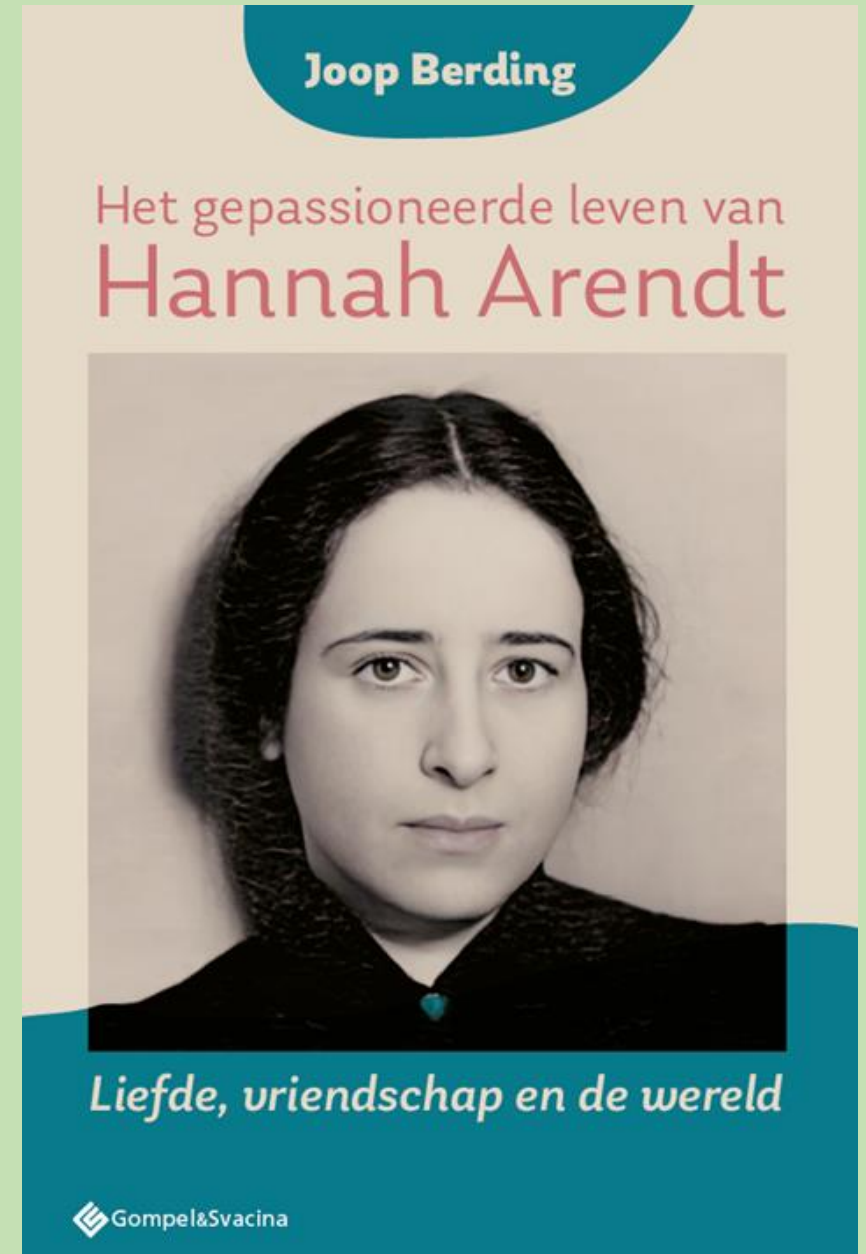

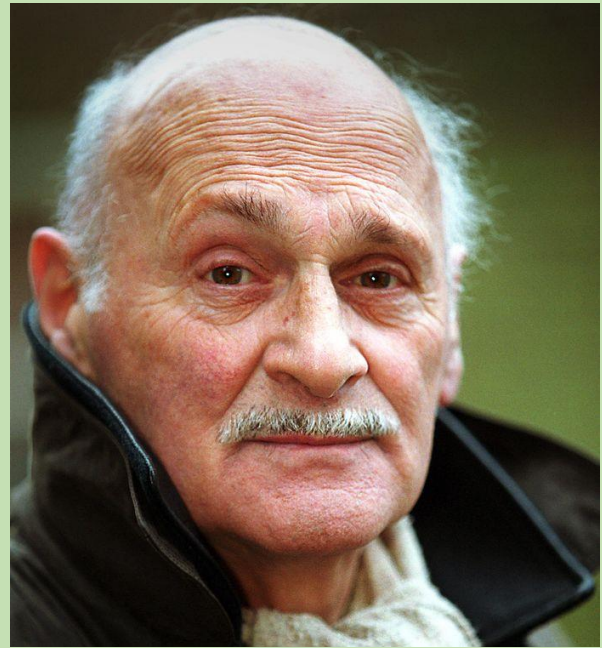
Vooraf... gepubliceerd op 1 november 2024:

Hannah Arendt: opvoeders hebben een dubbele verantwoordelijkheid: voor het kind en voor de wereld (in haar 'De crisis in het onderwijs')

Dat is de kern van *amor mundi* – en van onderwijsfilosofie..?

Meer op www.joopberding.com/Arendt

Vorming als vrijheid

De onderwijsfilosofie van Cornelis Verhoeven

Lezing Joop Berding www.joopberding.com

E-mail: jwaberding@hotmail.com

Colloquium Levensfilosofie Leiden

1 november 2024

Cornelis Verhoeven ??

Leven en werken (1928-2001)

- Boerenzoon, Brabants RK, cultuurkatholicisme, leraar, promotie, hoogleraar, PC Hooftprijs 1978, productie
- Erfenis – een ‘vergeten filosoof’ ...

“Typisch” Verhoeven (1)

Voor mij is de filosofie op de eerste plaats een zoeken naar levenswijsheid, zij het dan levenswijsheid die zich liever in vragende vorm dan in dogma's uitdrukt en die niet vertekend wordt door utiliteit of praktische eisen.

“Typisch” Verhoeven (2)

Alles blijkt tot mijn verwondering anders te zijn dan ik gedacht had. Deze tamelijk eenvoudige ontdekking heeft mij voorgoed genezen van alle religieus of werelds dogmatisme.

“Typisch” Verhoeven (3)

Het spieken is een van de vele manieren waarop in onze cultuur een weg wordt overgeslagen en een realiteit die alleen maar in een geleidelijke groei kan ontstaan, vervangen wordt door snel te kweken schijn en namaak.

1971-1972

Filosoferen, essayeren en onderwijzen

Drie in elkaar grijpende activiteiten:

- Filosofie als ***filosoferen***
- Essayeren – ***proberen***
- Onderwijzen – de ***waardigheid*** van het leraarsvak: ‘Het beeld van de als ideaal voorgestelde leraar vertoont steeds minder de trekken van een intellectuele vakman die er genoeg aan beleeft zijn vak te doceren, en steeds meer van een jeugdleider die iets van een paar schoolvakken weet’.

Het taalregister van Verhoeven

* geschenk

* verwondering

* geduld

* aandacht

* stilte

* dankbaarheid

* vertraging (*ritardando*) * tegen het 'zekere weten'

* on-vanzelfsprekendheid: 'alles zou heel anders kunnen zijn'

Dat de werkelijkheid bestaat, is het werkelijke wonder.

De kern van Verhoevens denken

- Analyse van een *over the top*-cultuur – activistisch, gehaast, oppervlakkig, gewelddadig
- **Ontvankelijkheid** als belangrijke dimensie van het bestaan
- Bronnen: – als voorbeeld Plato's allegorie van de grot
- Kern = **radicalisering van de verwondering** 'naar alle kanten'

Onderwijs: opleiding versus vorming (1)

- Onderwijs als aanbod – als *geschenk*
- **Opleiding:** doelen en routines, beschrijfbaarheid en ‘afrekenbaarheid’
- **Vorming:** niet planbaar, de vrijheid om ja of nee te zeggen
- ‘Opleiding’ barst uit zijn voegen...

Waar is nu eigenlijk zo gewelddig over heen gegaan - om in den gauwen tijd de studie over te schrijven - is het volgende. Er komt iets nieuws in de mode, er doen zich maatschappelijke problemen voor, er dreigt iets mis te lopen met de jeugd of de ouden van dagen en dan gebeurt het weer: in kranten en televisieforums worden de wonkbrauwen gefronst en dan wordt er geconstateerd dat 't allemaal een kwestie van opvoeding is. Er groeit een nieuwe generatie op, een nieuwe mens is in aantocht. Het is een zaak van vitaal belang hiermee in de opvoeding terdege rekening te houden. En dan is er altijd wel een intellectueel in de zaal die zijn gasje dichtknoopt, zijn keel schraapt en zich gaat staan afvragen of hier niet een taak voor het onderwijs ligt. Het onderwijs immers doet de grootste post in de nationale begroting voor zich op maar nergens is de verstarung en 't verzet tegen vernieuwing zo groot als hier. Ons onderwijs stamt in wezen nog uit de negentiende eeuw, wat zeg ik, uit de middeleeuwen, en als ik mij niet vergis leven we nu in 1968. De spreker gaat tevreden zitten, het publiek applaudisseert en de voorzitter brengt uitvoerig begrip op voor het groeiend onbehagen ten aanzien van de verstarung in 't onderwijs. Ook hij dacht in alle bescheidenheid dat we in '68 leefden - of vul het jaartal maar in. En waar gaat dat dan over? Soms over het verkeer, dikwijls over de seksuele voorlichting, maar meestal over iets ontzettend

Wat wil ik hiermee zeggen? Ten eerste dit: het onderwijs heeft al een taak, al sinds veel langer dan de middeleeuwen. Die taak wordt tegenwoordig door de wet omschreven en is vrij omvangrijk. Er kunnen langzamerhand democratische wijzen van verandering in de taak aangebracht worden. Verkeer en seksuele voorlichting kunnen op het programma geplaatst worden. Met creativiteit en frisse wind liggen de zaken iets moeilijker en dan bedoel ik eigenlijk dat het flauwe kul is iets te willen regelen. Het onderwijs vindt zijn taak voornamelijk in het verschaffen van elementaire informatie en in het schep-

DR. CORN. VERHOEVEN:

pen van een gelegenheid daarmee te werken. Wat het meer doet is meegenomen, maar het is tamelijk grote onzin van het onderwijs te eisen, dat het op de unit van 1968 of welk jaar dan ook maakt, voltooid produkt aflevert. Dan zou het inderdaad verstarung en - gesteld dat het in deze duivelse opzet zou slagen - alleen walgelijke conformisten produceren, die bovendien maar één jaar zouden meegaan. Goddank mislukt dat, vooral vanwege de schoolse informatie. Het mislukt zelfs zo sterk dat het onbegonnen werk is leerlingen iets bij te brengen wat niet op het programma staat. Dat kan wel eens lukken, maar dan moet je er niet nadrukkelijk een taak van maken. Want een taak hebben ze al. Om mij tot het verkeer te beperken: persoonlijk heb ik een tiental jaren lang geprobeerd meisjes van een middelbare school te leren dat ze na schooltijd beter niet met zessen samen elkaar de straat op kunnen fietsen. Dat is namelijk niet zonder gevaar en bovendien verboden en de politie verwijt ons dat we de leerlingen geen verkeersopvoeding meegeven - zoals concertmen- sen menen dat we ze te weinig concertmentaliteit bijbrengen en zoals iedere groepering aan het onderwijs eisen stelt die meer verband houden met de eigen frustratie dan met de school. Dus deed ik mijn best met opwekkende woorden en een wanruchwend vingertje. Maar 't resultaat is nihil, en de politie leuter ook al liever over de frisse wind dan

Taak voor het onderwijs

vaags als „mentaliteit" of „nieuwe geest", ook wel „frisse wind" genoemd. En daar ligt dan een taak voor 't onderwijs, een instantie, die zoals men weet al sedert de middeleeuwen op zoek is naar een taak en er nog steeds geen gevonden heeft. Dezelfde voorzitter zal morgen misschien wijs en waarschuwend praten over de overbelasting in 't onderwijs en over het vermoeden van kinderzielen met dorre feiten die helemaal niets met creativiteit en het bloedwarme leven en zo te maken hebben. Dan is de taak van het onderwijs openaans weer te uitgebreid, alleen voor hoogvliegers bij te benen, en moet het zich beperken tot het „wezenlijke". Wat dat is wordt in het midden gelaten, maar natuurlijk is het er, anders zou het niet „het wezenlijke" zijn. Misschien is het wel het verkeer, de seksuele voorlichting of de nieuwe mentaliteit.

Wat wil ik hiermee zeggen? Ten eerste dit: het onderwijs heeft al een taak, al sinds veel langer dan de middeleeuwen. Die taak wordt tegenwoordig door de wet omschreven en is vrij omvangrijk. Er kunnen langzamerhand democratische wijzen van verandering in de taak aangebracht worden. Verkeer en seksuele voorlichting kunnen op het programma geplaatst worden. Met creativiteit en frisse wind liggen de zaken al iets moeilijker en dan bedoel ik eigenlijk dat het flauwe kul is iets te willen regelen. Het onderwijs vindt zijn taak voornamelijk in het verschaffen van elementaire informatie en in het schep-

pen van een gelegenheid daarmee te werken. Wat het meer doet is meegenomen, maar het is tamelijk grote onzin van het onderwijs te eisen, dat het op de unit van 1968 of welk jaar dan ook maakt, voltooid produkt aflevert. Dan zou het inderdaad verstarung en - gesteld dat het in deze duivelse opzet zou slagen - alleen walgelijke conformisten produceren, die bovendien maar één jaar zouden meegaan. Goddank mislukt dat, vooral vanwege de schoolse informatie. Het mislukt zelfs zo sterk dat het onbegonnen werk is leerlingen iets bij te brengen wat niet op het programma staat. Dat kan wel eens lukken, maar dan moet je er niet nadrukkelijk een taak van maken. Want een taak hebben ze al. Om mij tot het verkeer te beperken: persoonlijk heb ik een tiental jaren lang geprobeerd meisjes van een middelbare school te leren dat ze na schooltijd beter niet met zessen samen elkaar de straat op kunnen fietsen. Dat is namelijk niet zonder gevaar en bovendien verboden en de politie verwijt ons dat we de leerlingen geen verkeersopvoeding meegeven - zoals concertmen- sen menen dat we ze te weinig concertmentaliteit bijbrengen en zoals iedere groepering aan het onderwijs eisen stelt die meer verband houden met de eigen frustratie dan met de school. Dus deed ik mijn best met opwekkende woorden en een wanruchwend vingertje. Maar 't resultaat is nihil, en de politie leuter ook al liever over de frisse wind dan

En nu het tweede punt. Leerkrachten schijnen een gemiddelde leeftijd van zevenenvijftig en een half jaar te halen, wat aanzienlijk beneden de normale grens ligt. Nu kunnen we natuurlijk zeggen dat alleen de kneusjes een carrière bij het onderwijs zoeken en dat de gemiddelde leeftijd van kneusjes nu eenmaal niet hoog ligt. Goed, ik bied de tegenpartij deze vondst aan, en dan stel ik een experiment voor. Laat nu een aantal flinke pieten met frisse ideeën over de taak van het onderwijs in de wereld van nu proberen één jaar les te gaan geven aan een middelbare school. Laten we dan eens zien, hoeveel er na een week al huiltend en ontgoocheld wegllopen, bijvoorbeeld omdat ze een klas niet eens stil kunnen houden, hoe veel 't er een maand volhouden en hoeveel er na één jaar nog fris tegenover staan. Wat mij betreft hoeven ze dan alleen maar het programma van de school af te werken en zich niet uit te sloven de leerlingen daarenboven nog van alles bij te brengen wat ouders en samenleving hun in de achttien uren per dag die ze buiten school doorbrengen, niet hebben kunnen leren. Met de overgebleven dozzeters zullen we dan eens de vruchten van hun onderticht bekijken en eventueel de discussie voortzetten over de vraag wat nu precies de taak van het onderwijs is en in hoeverre het versterkt is.

Links manuscript van 'Taak voor het onderwijs' (blz. 1 van 2), gedateerd 31-9-'68.

Rechts het gepubliceerde artikel in *De Stem*, 12-12-1968.

Alle handgeschreven tekst is van Verhoeven.

Rechts: De Stem 12 dec 1968 blz. 12

Onderwijs: opleiding versus vorming (2)

- Tegen de oppervlakkigheid
- Rol en taak van de leraar
- Pleidooi voor vertraging, verstillings en verdieping

Tot slot

- Vorming als vrijheid
- De emancipatie van het kind: een 'klassiek' idee
- Verhoeven wijst ons, tegen de tijdgeest in, op de kern

Beeld: Joep Coppens
(1940-2024)
Het beeld is uit 2003.

Meer lezen of luisteren?

Berding, J. (2022). *Rondom Cornelis Verhoeven. Ruimte voor vertraging in filosofie en onderwijspraktijk*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. 176 p, €19

Podcasts (zie ook www.joopberding.com/videos) :
<https://nivoz.nl/nl/podcast-over-cornelis-verhoeven-en-zijn-betekenis-voor-het-onderwijs-van-vandaag>

<https://tjipcast.nl/filosofie/is-het-tijd-voor-meer-vertraging-in-filosofie-en-onderwijspraktijk-tjipcast-173-met-joop-berding/>

www.joopberding.com/Verhoeven

2024: heruitgave van *Tractaat over het spieken* (Uitgeverij Telos)

